

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

A1. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων: **Κλήριγκ, Εκλεκτικοί, Κρητική Πολιτοφυλακή**

Μονάδες 15

A2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τα γράμματα της Στήλης Α' και δίπλα τον αριθμό της πρότασης από τη στήλη Β' που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση (ένα στοιχείο της στήλης Β' περισσεύει).

Α	Β
α. Αλέξανδρος Παπαναστασίου	1. Πεδινόι
β. Ελευθέριος Βενιζέλος	2. Εθνικό Κόμμα
γ. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης	3. Κόμμα Φιλελευθέρων
δ. Δημήτριος Βούλγαρης	4. Γαλλικό Κόμμα
ε. Ιωάννης Κωλέτης	5. Εθνικόν Κομιτάτον
	6. Λαϊκό Κόμμα

Μονάδες 10

B1. Ποια εικόνα παρουσιάζει το εργατικό κίνημα στην Ελλάδα μέχρι την έκρηξη των Βαλκανικών Πολέμων;

Μονάδες 14

B2. Πως εκφράστηκε η μέριμνα της Κρητικής Πολιτείας για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία (μονάδες 5) και πως διευθετήθηκε το καθεστώς της τοπικής εκκλησίας (μονάδες 6) κατά τα πρώτα χρόνια της Αυτονομίας;

Μονάδες 11

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του παραθέματος και τις γνώσεις σας από το σχολικό βιβλίο, να παρουσιάσετε και να αιτιολογήσετε τη θέση του Ε. Βενιζέλου σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

«Μέχρι σήμερα η πολιτική ημών συνίστατο εις διατήρησιν της ουδετερότητος, εφ' όσον τουλάχιστον την εξ αυτής έξοδον δεν επέβαλλεν ημίν η συμμαχική υποχρέωσις προς την Σερβίαν. Αλλ' ήδη καλούμεθα να μετάσχωμεν του πολέμου όχι πλέον προς εκτέλεσιν ηθικών απλώς υποχρεώσεων, αλλ' επ' ανταλλάγμασι, τα οποία πραγματοποιούμενα θα δημιουργήσουσι μίαν Ελλάδα μεγάλην και ισχυράν, τοιαύτην οποίαν ουδ' οι μάλλον αισιόδοξοι ηδύνато να φαντασθώσι καν προ ολίγων ακόμα ετών. Προς επιτυχία των μεγάλων τούτων ανταλλαγμάτων πρόκειται βεβαίως να αντιμετωπισθώσι και μεγάλοι κίνδυνοι. Αλλά μετά μακράν και βαθειάν μελέτην του ζητήματος καταλήγω εις την γνώμην ότι τους κινδύνους τούτους οφείλομεν να αντιμετωπίσωμεν... Δεν θα εδίσταζα, όσον οδυνηρά και αν είναι η εγχείρησις, να συμβουλευσω την θυσίαν της Καβάλας, όπως διασώθῃ ο εν Τουρκία Ελληνισμός και ασφαλισθῇ η δημιουργία αληθώς μεγάλης Ελλάδος, περιλαμβανούσης πάσας σχεδόν τας χώρας, εις τας οποίας ο Ελληνισμός έδρασε κατά την μακραίωνα αυτού ιστορία...

Ένεκα των λόγων τούτων συμπεραίνων, κρίνω απολύτως επιβεβλημένην την υπο τους ανωτέρω όρους μετοχήν ημών εις τον αγώνα. Αύτη, ως και αρχικώς είπον, εγκλείει βεβαίως και σοβαρούς κινδύνους. Απέναντι δε των κινδύνων, εις ους θα εκτεθώμεν μετέχοντες του πολέμου υπάρχει η προσδοκία, προσδοκία βάσιμος, ως ελπίζω, του να σώσωμεν το μέγα μέρος του εν Τουρκία Ελληνισμού, και να δημιουργήσωμεν μίαν μεγάλην και ισχυράν Ελλάδα.

Και αν ακόμη απευγχάνομεν, θα είχομεν ήσυχον την συνείδησιν, ότι ηγωνίσθημεν και υπέρ της διασώσεως των εν δουλεία εισέτι ομογενών μας, οίτινες τον έσχατον διατρέχουσι κίνδυνον, και υπέρ των γενικωτέρων συμφερόντων της ανθρωπότητας και της ανεξαρτησίας των μικρών λαών, η θα διακινδυνέσει ανεπανορθώτως η γερμανοτουρκική επικράτησις».

Α' υπόμνημα του Ε. Βενιζέλου προς το βασιλιά Κωνσταντίνο (11/24 Ιανουαρίου 1915)

ΘΕΜΑ Δ

Να παρουσιάσετε τη συμβολή των προσφύγων και ιδιαίτερα των γυναικών στη βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας κατά την περίοδο του μεσοπολέμου.

ΠΗΓΗ: Η απασχόληση των γυναικών

Σε αντίθεση με τα μικρά εργαστήρια τα οποία προτιμούσαν την ειδικευμένη ανδρική εργασία, οι μεγάλες επιχειρήσεις βασιζόνταν κυρίως στην απασχόληση των γυναικών. Με τον όρο «μεγάλες επιχειρήσεις» εννοούμε συνήθως επιχειρήσεις στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και του καπνού, στους οποίους οι περισσότεροι εργάτες απασχολούνταν σε μονάδες μεγάλου μεγέθους. Το κοινό χαρακτηριστικό αυτών των κλάδων ήταν ότι δεν σταμάτησαν σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου να χρησιμοποιούν μαζικά γυναικείο εργατικό δυναμικό. Οι γυναίκες αποτελούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού των μεγάλων εργοστασίων, επειδή η εργασία τους διέθετε ορισμένα οικονομικά χαρακτηριστικά που έκαναν τους επιχειρηματίες να τις προτιμούν και να προσαρμόσουν την οργάνωση της παραγωγής πάνω σε αυτά. Το πρώτο και πολύ γνωστό στοιχείο της γυναικείας εργασίας ήταν βέβαια η πολύ χαμηλή τιμή της, η οποία μάλιστα δεν επηρεαζόταν από τη μεγάλη ζήτηση. Ακόμη κι όταν εκτελούσαν ειδικευμένη εργασία, οι γυναίκες ποτέ δεν αμείβονταν όσο οι άνδρες συνάδελφοί τους, διότι τα γυναικεία εισοδήματα θεωρούνταν εκ προοιμίου συμπληρωματικά στον οικογενειακό

προϋπολογισμό – έστω κι αν οι γυναίκες ήταν αρχηγοί αυτών των οικογενειών. Δεύτερον, είχαν διάθεση για γρήγορη αποχώρηση από την εργασία τους στο εργοστάσιο. Συνήθως εργάζονταν σε αυτό μέχρι να επιτύχουν το εισόδημα – στόχο.

Κώστας Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα στην Ελλάδα στο Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, Τόμος Β1, σελ. 303

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

A1. Κλήριγκ: Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 54: «Στο εξωτερικό εμπόριο ... θετικά στοιχεία.»

Εκλεκτικοί: Πολιτικός σχηματισμός στην Εθνοσυνέλευση του 1862-1864 βλ. σχολικό εγχειρίδιο, σελ. 77: «Οι Εκλεκτικοί...σταθερές κυβερνήσεις.»

Κρητική Πολιτοφυλακή: Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 215: «Το οριστικό κείμενο...στην Κρήτη» και σελ. 216: «Το πιο σημαντικό...των μουσουλμάνων της νήσου».

A2. α → 6, β → 3, γ → 2, δ → 1, ε → 4

B1. Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 46: «Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος...και ταξικό περιεχόμενο».

B2. Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 208: «Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα...και εγκατάστασής του.»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Μετά την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914) παρουσιάστηκε στην Ελλάδα διαφορά απόψεων ανάμεσα στην κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου και στο βασιλιά Κωνσταντίνο σχετικά με τη στάση που έπρεπε να τηρήσει η χώρα και τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο, διαφωνία που είχε βαθύτερες ρίζες, βλ. σχολ. εγχειρ. σελ. 93-94: «Μέχρι το 1915...παραίτηση της Κυβέρνησης». Πιο συγκεκριμένα, το 1915 ο Βενιζέλος με υπόμνημα του προς το βασιλιά Κων/νο παρουσιάζει τη θέση του και τάσσεται υπέρ της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Ο κυριότερος λόγος που ωθεί το Βενιζέλο προς αυτή τη στάση είναι η προσδοκία της απόκτησης εδαφικών κερδών. Η συμμετοχή της Ελλάδας στη συμμαχία της Αντάντ, κατά το Βενιζέλο, δεν είναι επιβεβλημένη μόνο λόγω ηθικών υποχρεώσεων απέναντι στη σύμμαχο Σερβία, αλλά κυρίως λόγω εδαφικών ανταλλαγμάτων σύμφωνα με τις προτάσεις της Αγγλίας. Η κυριαρχία της Αγγλίας στην ανατολική Μεσόγειο ήταν δεδομένη και ο Βενιζέλος πίστευε ότι η Ελλάδα ως χώρα ναυτική έπρεπε να βασιστεί κυρίως στην Αγγλία για να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα. Η νίκη των δυνάμεων της Αντάντ θα επέφερε το διαμελισμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, πράγμα που ικανοποιούσε τις εθνικές επιδιώξεις της Ελλάδας σχετικά με την απόκτηση εδαφών σε περιοχές όπου η χώρα είχε ιστορικές βάσεις και διαβίωσε ακμαίος Ελληνικός πληθυσμός. Ο Βενιζέλος πίστευε ότι με τον πόλεμο αυτό δινόταν στην Ελλάδα η ευκαιρία για να πραγματοποιήσει την εθνική της ολοκλήρωση. Μια τέτοια εξέλιξη αντιμετωπιζόταν θετικά από την εθνική αστική τάξη, η οποία θεωρούσε ότι η επέκταση της Ελλάδας στα δυτικά παράλια της Μ. Ασίας θα είχε όχι μόνο εδαφικά οφέλη αλλά θα έδινε νέα ώθηση για τη δημιουργία ενός δυναμικού εθνικού αστικού κράτους. Η μεγάλη και ισχυρή Ελλάδα που αναφέρει ο Βενιζέλος στο υπόμνημα του είναι η Ελλάδα με τη διευρυμένη εσωτερική αγορά, με το ανεπτυγμένο εμπόριο και τις βιομηχανικές επενδύσεις. Ηθικοί και συνειδησιακοί λόγοι επιβάλλουν τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο, καθώς διώξεις, λεηλασίες και δολοφονίες είχε υποστεί το ελληνικό στοιχείο στα Μικρασιατικά παράλια από τον Τουρκικό εθνικισμό κυρίως μετά το 1914 οι οποίες συχνά υποκινούνταν από τους Γερμανούς συμμάχους των Τούρκων. (βλ. σχολ. εγχ. σελ. 138) «Τους πρώτους...των Ελλήνων». Ο Βενιζέλος γνώριζε ότι για την επίτευξη αυτών των στόχων θα αντιμετώπιζε ο ελληνικός λαός σοβαρούς κινδύνους. Γι' αυτό δεν δίστασε να προτείνει την παραχώρηση της Καβάλας στους Βούλγαρους εάν αυτοί συμμετείχαν στον πόλεμο στο πλευρό των δυτικών συμμαχιών, με αντάλλαγμα εδάφη της Μ. Ασίας. Συμπερασματικά, ο Βενιζέλος θεωρούσε ότι η συμμετοχή της Ελλάδας στο πλευρό της Αντάντ διασφάλιζε τις οικονομικές, στρατιωτικές και πολιτικές επιδιώξεις της χώρας.

ΘΕΜΑ Δ

Η βιομηχανική ανάπτυξη που συντελέστηκε στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου ήταν σημαντική και σ' αυτή συνέβαλε καθοριστικά η άφιξη των προσφύγων και η εγκατάστασή τους στα αστικά κέντρα της χώρας Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 168-169: «Η άφιξη των προσφύγων ... ή γηγενών». Σημαντικό επίσης ρόλο έπαιξε και η πρόθεση της ΕΑΠ να χρηματοδοτήσει ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων στα αστικά κέντρα Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 157: «Την αστική αποκατάσταση ... (όπως η ταπητουργία)».

Το εργατικό δυναμικό στις βιομηχανίες αυτές αποτελούσαν σε συντριπτικό ποσοστό οι πρόσφυγες των πόλεων που από τα πρώτα χρόνια της μετεγκατάστασής τους εργάζονταν περιστασιακά σε εργοστάσια και βιοτεχνίες Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 157: «Οι περισσότεροι πρόσφυγες ... και μικροκαταστηματάρχες». Ιδιαίτερο ρόλο μάλιστα ανέλαβαν οι γυναίκες πρόσφυγες, που το 1930 αποτελούσαν την πλειονότητα των εργατών στην κλωστοϋφαντουργία, την καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 169: «Η άφιξη των προσφύγων ... ετοιμών ενδυμάτων». Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνονται και από το παράθεμα, το οποίο αναλύει ενδελεχώς το φαινόμενο της γυναικείας εργασίας. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι, σε αντίθεση με τα μικρά εργαστήρια που ενδιαφέρονταν για την εξειδικευμένη ανδρική εργασία, οι μεγάλες επιχειρήσεις απασχολούσαν κυρίως γυναίκες. Ο επιχειρήσεις αυτές δραστηριοποιούνταν στους κλάδους της

κλωστοϋφαντουργίας και του καπνού και κοινό χαρακτηριστικό τους ήταν ότι απασχολούσαν κατά κύριο λόγο γυναικείο εργατικό δυναμικό καθ' όλη την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Η επιλογή τους αυτή δεν υπήρξε τυχαία αλλά βασίστηκε σε σημαντικές οικονομικές παραμέτρους. Η πρώτη από αυτές ήταν οι χαμηλές απολαβές των γυναικών οι οποίες δεν αναπροσαρμόζονταν ακόμα και αν η ζήτηση ήταν μεγάλη. Αυτό οφείλονταν στο γεγονός ότι η γυναικεία εργασία θεωρούνταν συμπληρωματική στην οικογένεια και άρα χαμηλότερα αμειβόμενη από την αντρική. Η κατάσταση αυτή δεν άλλαξε ακόμη και αν η εργασία ήταν ειδικευμένη ή και αν η γυναίκα ήταν αρχηγός της οικογένειας. Ο δεύτερος παράγοντας που καθόριζε την προτίμηση των εργοδοτών στις γυναίκες ήταν η σχετικά γρήγορη αποχώρησή τους από την εργασία. Οι γυναίκες εργάζονταν συνήθως μέχρι να συγκεντρώσουν ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό και στη συνέχεια εγκατέλειπαν την εργασία. Η βραχυπρόθεσμη αυτή απασχόληση ευνοούσε τους κεφαλαιοκράτες που έτσι δεν προχωρούσαν σε αύξηση μισθών λόγω χρόνου παραμονής στην εργασία και δεν πιέζονταν για παραχώρηση δικαιωμάτων από μακροπρόθεσμα απασχολούμενους εργάτες. Συμπερασματικά, η εργασία των γυναικών συνέβαλε καθοριστικά στη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας, αλλά ταυτόχρονα, βοήθησε και τις ίδιες τις εργαζόμενες να διεκδικήσουν με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση την ισότητα στο μέλλον.

Επιμέλεια:

Καλουτσάκης Αγησίλαος • Φαρσάρη Ελένη